

Viglius van Aytta en Friesland

Paul Noomen

Op 7 december 2007 organiseerden de Fryske Akademy en het Historisch Centrum Leeuwarden een symposium gewijd aan ‘Viglius van Aytta en Friesland’. Het was toen 500 jaar geleden dat op de boerderij Barrahuis onder Wirdum op 19 oktober 1507 de beroemde geleerde en staatsman werd geboren. Als voorzitter van de Geheime Raad te Brussel en later van de Raad van State had Viglius grote politieke invloed. Zowel voor het staatsvormingsproces en de Nederlandse Opstand, de Reformatie en de Contrareformatie als voor het humanisme en de rechtswetenschap is de figuur van Viglius van groot belang geweest.

Op het symposium hield Folkert Postma een voordracht ‘Tussen Brussel en Leeuwarden. Viglius van Aytta en Friesland (1542-1577)’. Paul Noomen stelde de vraag ‘Edelman of boer?’ in zijn voordracht over de afstamming en stand van de Aytta’s. Postma en Noomen hebben hun lezingen voor deze bundel tot artikelen bewerkt. Oebele Vries sprak over Viglius’ oom Bucho Aytta, een principieel voorstander van vorstengezag in Friesland. De voordracht van Vries is in 2009 in een uitgebreide versie als zelfstandige publicatie verschenen.¹ We zijn verheugd dat Oebele Vries in deze bundel een ander aspect van Viglius’ leven heeft willen belichten. Onno Hellinga, in 2011 helaas overleden, behandelde tot slot het netwerk van de Aytta’s in Friesland en de neergang daarvan na Viglius’ dood. Hellinga’s lezing bestond uit twee delen: eerst schetste hij de dominantie van de Aytta-clan in vele dorpen in het midden van Friesland aan de hand van het register van de Personele Impositie van 1578, daarna gaf hij een kleurrijk verslag van de gevolgen van de omwenteling van 1580 voor deze groep. Veel van het materiaal waarop Onno Hellinga zijn lezing baseerde, heeft hij kort voor zijn overlijden kunnen publiceren in de annotatie van de uitgave van de ‘Genealogia Ayttana’.²

Aan Viglius’ persoon, zijn internationale politieke betekenis en zijn juridische verdiensten, werd eerder, onder meer door Hermesdorf, Water-

1 O. Vries, *Bernardus Bucho Aytta van Swichum. Vorstendienaar in priesterhabijt* (Gorredijk, uitg. Bornmeer, 2009).

2 O. Hellinga en P.N. Noomen, ‘Genealogia Ayttana. De genealogie van de Aytta’s uit een handschrift in het Collegium Viglianum te Leuven’, *Genealogysk Jierboek* (2011), 125-306.

bolk en Postma, al uitgebreid aandacht besteed. Zoals uit de titel blijkt, had het symposium tot doel juist de relatie van Viglius met zijn vaderland te belichten. Daarbij bleek opnieuw dat hij in tal van opzichten een man van paradoxen en een overgangsfiguur was. Hij kwam uit een aanzienlijke eigenerfde boerenfamilie, die door hem tot de Friese adel ging behoren. Hij was afwisselend leek en geestelijke. Terwijl hij op Europees niveau functioneerde, bleef hij emotioneel betrokken bij zijn geboortestreek en zijn familie daar. In zijn fundaties weerspiegelde zich zowel de middeleeuwse maagschap als een moderner patrilineair bewustzijn. Familieleden waren slachtoffer, maar ook deelnemer geweest in de talrijke vetes die middeleeuws Friesland hadden geteisterd; Viglius en zijn oom Bucho waren juist voorstanders van een sterk staatsgezag. Het belang van Friesland hield hij steeds in het oog, maar zijn loyaliteit lag bij de Spaanse koning. Kettters moesten worden vervolgd, maar het lijkt dat Viglius toch ook pleitte voor gematigdheid in de vervolging.

Folkert Postma beschrijft in zijn bijdrage in deze bundel hoe Viglius zich inzette voor zijn verwanten en andere Friezen. Hij stimuleerde dat zij een academische opleiding volgden, gaf hun goede raad en soms vermaningen en bezorgde hen hoge posities in de ambtenarij en de kerk. Vanuit zijn positie in Brussel had hij grote invloed op de Contrareformatie in Friesland.

Oebele Vries laat zien dat het vriendschaps- en patronagenetwerk van Viglius zich niet tot Friezen beperkte. Met drie generaties van de uit Zeeland afkomstige familie Nicolai, een geslacht van ambtenaren en Latijnse dichters, onderhield hij een hechte vriendschap. Viglius erfde deze vriendschap van zijn oom Bernardus Bucho, die met Nicolaas Everaerts, president van de Grote Raad in Mechelen, bevriend was geweest, en die hem in Den Haag in de leer deed bij de zonen van Nicolaas Everaerts.

Paul Noomen gaat na tot welke stand Viglius' familie moet worden gerekend. Van oorsprong waren de Aytta's rijke eigenerfde boeren; in 1537 werden zij in de adelstand verheven. Aan de hand van deze familie, wier genealogie goed is gedocumenteerd, wordt daarna stilgestaan bij de vraag naar de continuïteit van de Friese standenstructuur en de plaats van de eigenerfden daarin.

